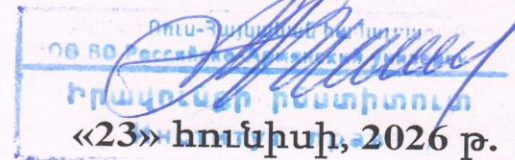

«Ռուս-Հայկական համալսարան» բարձրագույն կրթության
միջպետական կրթական կազմակերպություն

Հաստատում եմ՝
Իրավունքի Ինստիտուտի տնօրեն
Մ. Ա. Քալաշյան.

Ինստիտուտ՝ Իրավունքի

Ամբիոն՝ քրեական իրավունքի և քրեական դատավարության իրավունքի
Հեղինակ՝ Ի. Գ. Ղ., պրոֆեսոր Թամազյան Ա. Ա.

ԴԱՍԸՆԹԱՑԻ ԱՌԱՐԿԱՅԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ

Դասընթաց՝ Անչափահասների հանցավորության և կանխարգելման
հիմնախնդիրները

Մասնագիտություն՝ 042101.00.7 «Իրավագիտություն»

Կրթական ծրագիր՝ 042101.04.7 «Քրեական իրավունք և դատավարություն»

Դասընթացի անոտացիա

Ինչպես հայտնի է հանցավորության վրա ազդում են բազմաթիվ գործոններ, այդ թվում՝ տնտեսական, քաղաքական, սոցիալական, հոգևոր-մշակութային և այլն:

Վերջին տասնամյակների ընթացքում Հայաստանում տեղի ունեցած քաղաքական, տնտեսական, սոցիալական գործընթացները, հոգևոր-մշակութային և այլ արժեքային համակարգի անկումը, իշխանության մարմինների և նրա գործունեության նկատմամբ ժողովրդի մոտ ձևավորված վստահության պակասը, ապագայի հանդեպ անորոշությունը իրենց անմիջական ազդեցությունն ունեցան հասարակության բոլոր շերտերի վրա, այդ թվում և երեխաների և անչափահասների վարքագծի վրա:

Անչափահասների դաստիարակության գործընթացը զգալիորեն թուլացավ: Կրթության ոլորտում միմյանց հաջորդող և փորձարկման բնույթ կրող բարեփոխումները, դպրոցի կողմից անչափահասների դաստիարակության ներգործության թուլացումը, այդ հարցերով զբաղվող պետական և ոչ պետական կառույցների դերի նվազումը, երեխաների և անչափահասների ազատ ժամանցի կազմակերպման իսպառ բացակայությունը, աղքատության, գործազրկության աճը, բնակչության կազմի փոփոխությունը խիստ բացասական դեր ունեցան երեխաների դաստիարակության գործում և նպաստավոր պայմաններ ստեղծեցին երեխաների շեղվող (դեվիանտ) և հանցավոր վարքագծի դրսևորման համար՝ պատճառ հանդիսանալով երեխաների հանցավոր վարքագծի ակտիվացման, բռնության դեպքերի աճի: Փաստորեն գործազրկությունը, արտագաղթը, հասարակության խիստ բևեռացումը, հասարակության նոր՝ բարոյական բազմաթիվ արժեքների հանդեպ նյութական արժեքների գերակայություն ենթադրող արժեքային համակարգի ձևավորումը, օրենքի, իրավապահ մարմինների և արդարադատության հանդեպ վստահության պակասը պատճառ հանդիսացան անչափահասների վարքագծի բացասական ակտիվացման համար:

Դասընթացի նպատակն ու խնդիրները

Առարկայի նպատակն է մագիստրոսական ուսուցման շրջանակում ուսանողների մոտ ձևավորել առարկայի առնչությամբ մասնագիտական խորացված և հիմնարար գիտելիքներ, ինչպես նաև գործնականում համապատասխան գիտելիքների ձեռքբերման հմտություններ:

Ուսումնական ծրագրի հիմնական խնդիրներն են՝

Վիճակագրական տվյալների վերլուծության հիման վրա գնահատել և տալ անչափահասների հանցավորության և շեղվող (դեվիանտ) վարքագծի այժմեական վիճակը՝ որպես չափահասների հանցավորության պահուստային ենթակառուցի:

Բացահայտել և տալ ՀՀ-ում հանցավոր կամ շեղվող վարքագիծ դրսևորած անչափահասների քրեաբանական բնութագիրը:

Գնահատել և տալ ընտանիքի, դպրոցի, ընկերական միջավայրի, սոցիալական միկրոմիջավայրի ազդեցությունը երեխաների հանցավոր և շեղվող վարքագծի ձևավորման վրա:

- Քննարկել և գնահատել անչափահասների հանցավոր վարքագծին արձագանքելու օրենսդրական (քրեական և քրեադատավարական) և այլ մոտեցումները:

Դասընթացի օբյեկտը և առարկան

Օբյեկտ՝ Քրեական դատավարական հարաբերություններ

Առարկա՝ Ապացուցման գործընթացը, ապացույցների ստացումը, օգտագործումը և գնահատումը

Մուտքային պահանջներ

Նյութի ուսումնասիրության արդյունքում ուսանողը պետք է իմանա անչափահասների կողմից կատարվող իրավախախտումների և հանցավոր արարքների բնույթը, տեղը ընդհանուր հանցավորության մեջ, տարբեր հանցատեսակների տեսակարար կշիռը, իմանա՝ ընտանիքի, դպրոցի, ուսումնական հաստատության, շրջապատի, ընկերական միջավայրի, հասարակության և համապատասխան իրավասու մարմինների դերը անչափահասների իրավախախտ կամ հանցավոր վարքագծի դրսևորման մեջ, ինչպես նաև անչափահասների հանցավորության կանխարգելման գործում: Ուսանողը պետք է տիրապետի այդ ոլորտում գործող օրենսդրությանը, նյութական և դատավարական նորմերին, համապատասխանաբար նաև քրեական և քրեադատավարական օրենսգրքերի նախագծերում սահմանված դրույթներին, անչափահասների պատասխանատվության առանձնահատկություններին, ՄԱԿ-ի կոնվենցիային և միջազգային այլ կազմակերպությունների փաստաթղթերին, այդ ոլորտում տարբեր երկրների կողմից իրականացվող օրենսդրական բարեփոխումներին, անչափահասների գործերով «պատժից դեպի վերադաստիարակում՝ շրջանցելով դատական ընթացակարգերն ու քրեական պատիժը» որպես անչափահասների արդարադատության հիմնարար սկզբունքին, անչափահասների գործերով վերականգնողական արդարադատության և հաշտարարության վարույթների ամրագրումներին

ազգային օրենսդրություններում, որպես պետությունների կողմից իրականացվող բարեփոխումների արդյունք և այլն:

Դասընթացի յուրացման արդյունքում ձեռք բերվող արդյունքներ

Գիտելիքներ՝

ՀՀ քրեական դատավարության ապացուցման մեխանիզմներ
Ապացույցների դասակարգում, աղբյուրներ և ընդունելիության չափանիշներ
Ապացուցման սուբյեկտներ և նրանց իրավական կարգավիճակ

Հմտություններ՝

Գիտելիքի կիրառման՝

Ուղղակի և անուղղակի ապացույցների տարբերակում
Օրինական ապացույցների սահմանման և ոչ օրինականների բացառման կարողություն

Ընդհանրական իմացական՝

Քրեաիրավական և դատավարական նորմերի կապի ճանաչում
Իրավական փաստերի արժեքավորման ունակություն

Կարողունակություն՝

Ինքնուրույնություն և պատասխանատվություն՝

Իրավաբանական դիրքորոշման ձևավորում՝ ապացուցման հարցերով
Իրավական որոշումների հիմնավորում ապացուցողական նյութերի վրա

Դասավանդման մեթոդներ

Լեկցիաներ, սեմինարներ, գործնական վարժանքներ, դատական պրակտիկայի վերլուծություն, անհատական առաջադրանքներ:

Դասընթացի տեղը ուսումնական ծրագրում

Դասընթացը ներառված է մագիստրոսական ծրագրի պարտադիր բաղադրիչներում՝ 2 կրեդիտ աշխատատարությամբ, 72 ժամ, որից 16 ակադեմիական ժամ սեմինարների համար: Դասընթացը նախատեսված է ուսումնասիրման 2-րդ ուսումնական տարվա 1-ին կիսամյակում:

		Բաշխում ըստ կիսամյակների
--	--	--------------------------

Ուսումնական աշխատանքների տեսակները	Ամբո ղջը, ակ. ժամ.	1 Կի ս.	2 Կի ս.	3 Կի ս.	4 կիս.	5 Կիս.	6 Կի ս.
1	2	3	4	5	6	7	8
1. Հստ կիսամյակի ընդհանուր դասընթացի ուսուցման ծանրաբեռնվածությունը	72	72					
1.1. Լսարանային պարապմունքներ:	32	32					
1.1.1. Դասախոսություններ	16	16					
1.1.2. Սեմինարներ	16	16					
1.2. Ինքնուրույն աշխատանք	40	40					
Ստուգարք							

Դասընթացի թեմատիկ պլան

Դասընթացի բաժինները և թեմաները	Ընդհանու ր (ակ. ժամ)	Դասախո սություններ (ակ. ժամ)	Սեմինար (ակ. ժամ)	Պարապմո նքների այլ տեսակներ (ակ. ժամ)
Բաժին 1.Անչափահասների արդարադատության հիմքերը	21	4	4	12
Բաժին 2.Նպատակը և գործառույթները (մասնավորապես՝ անհատական մոտեցում, վերասոցիալականացում)	21	4	4	12
Բաժին 3.Արդարադատության մոդելների համեմատական վերլուծություն (ՌԴ, Արևմուտք, ՀՀ)	21	2	2	14
Բաժին 4.Պատմական զարգացման փուլեր	21	2	2	14
Բաժին 5 Միջազգային ակտեր (Պեկինյան կանոններ, ՄԱԿ կոնվենցիա, Էր-Ռիյադի սկզբունքներ)	24	2	2	12
6.1 Անչափահասների քրեակատարողական իրավունք – կարգավորման առանձնահատկություններ	21	2	2	12
Ընդամենը	72	16	16	40

Վերահսկման ձևեր

- Տեսական թեստ
- Խմբային քննարկումներ
- Խնդրային վարժություններ
- Թեմատիկ զեկույցներ
- Ինքնուրույն աշխատանքներ
- Վերջնական քննություն (գրավոր)

Դասընթացի թեմաների բովանդակությունը

1. Թեմա

1. Անչափահասների արդարադատության հիմքերը
- Անչափահասների հանցավորության վրա ազդող գործոնները (տնտեսական, քաղաքական, սոցիալական, հոգևոր, մշակութային):
2. Անչափահասների հանցավորության վիճակը, նրա մասնաբաժինը ընդհանուր հանցավորության մեջ:
3. Անչափահասների գործերով վարույթի առանձնահատկությունները:
4. Անչափահասների քրեական պատասխանատվության տարիքը և դրա օրենսդրական ամրագրումը միջազգային իրավական փաստաթղթերում (Պեկինյան կանոններ) և ազգային օրենսդրություններում:
5. ՄԱԿ-ի նվազագույն ստանդարտ կանոնների (հոդված 17-1) պահանջի ապահովումը կապված անչափահաս իրավախախտին ազատությունից զրկելու պայմանների պահպանման հետ և ազատությունից զրկելը բացառելը ներգործության այլ միջոցների կիրառման հնարավորության դեպքում:
1. Թեմա

2. Միջազգային իրավական ակտերը և դրանց կիրառումը
- Անչափահասների ընդհանուր հանցավորության մեջ բռնությամբ կատարվող հանցագործությունների մասնաբաժինը և դրանց պատճառները:
2. Անչափահասների ընդհանուր հանցավորության մեջ սեփականության դեմ ուղղված հանցագործությունների մասնաբաժինը և դրանց պատճառները:
3. Անչափահասների հանցավորության քողարկվածությունն (լատենտայնությունն) ու դրա պատճառները:
4. Հոգեբանական իմպուլսիվությունը և ինքնակառավարման ցածր մակարդակը անչափահասների կողմից բռնությամբ կատարված հանցագործություններում:
5. Հանցավոր կամ շեղվող վարքագիծ դրսևորած անչափահասների քրեաբանական բնութագիրը:

1. **Թեմա 3. Անչափահասների քրեական պատասխանատվության առանձնահատկությունները**
Հանցավոր կամ շեղվող վարքագիծ դրսևորած անչափահասների սոցիալ հոգեբանական և մոտիվացիոն բնութագիրը:
2. Էքստրավերտությունը և անչափահասների շեղվող կամ հանցավոր վարքագիծը:
3. Ալկոհոլի և թմրամիջոցի օգտագործման բացասական ազդեցությունը անչափահասների վարքագծի վրա:
4. Արտաքին բացասական ազդեցությունը անչափահասների հանցավոր կամ շեղվող վարքագծի վրա:
5. Նյութապաշտության, նյութական պահանջմունքների գերակայությունը հոգևոր արժեքների նկատմամբ, սպառողական հոգեբանության աճը և նրա անդրադարձը անչափահասի հանցավոր վարքագծի շարժառիթում:

1. **Թեմա 4. Անչափահասների նկատմամբ խափանման միջոցների կիրառման խնդիրները**
Անկախության զգացումը, ընտանիքի և դպրոցի վերահսկողությունից դուրս գալու անչափահասի ձգտումը:
2. Անչափահասի հանցավոր և շեղվող վարքագծի դրսևորումը լիարժեք ընտանիքներում և դրանց պատճառները:
3. Անչափահասի վարքագծի իմպուլսիվ բնույթը և նրա ազդեցությունը վերջինիս շեղվող վարքագծի վրա:
4. Ընտանիքի դերը անչափահասների հանցավոր կամ շեղվող վարքագծի ձևավորման վրա:
5. Աղքատության, գործազրկության, ժողովրդագրական բացասական փոփոխությունների, «կլիսատ» ընտանիքների առաջացման բացասական ազդեցությունը անչափահասների շեղվող կամ հանցավոր վարքագծի վրա:

1. **Թեմա 5. Հարցաքննության առանձնահատկությունները անչափահասների գործերով**
Բարեկեցիկ, նյութական ապահովված վիճակ ունեցող ընտանիքներում անչափահասների շեղվող կամ հանցավոր վարքագծի դրսևորման պատճառները:
2. Ծնողի կամ ծնողների զբաղվածությունը և անչափահասի հանցավոր կամ շեղվող վարքագիծը:
3. Ծնողական հսկողությունը և տեղեկացվածությունը անչափահասների կողմից հանցավոր կամ շեղվող վարքագծի կանխման հարցում:

4. Ծնողների կողմից երեխայի տանից դուրս գտնվելու ժամանակի սահմանափակումը որպես անչափահասի շեղվող վարքագծի կանխարգելման միջոց:

5. Հանցավոր աշխարհի «ռոմանտիզմ» ֆիլմերի, սերիալների (ֆանտոմասների, հովոների և մյուսների) բացասական ազդեցությունը անչափահասների հանցավոր կամ շեղվող վարքագծի դրսևորման գործում:

1. **Թեմա 6. Անհատական մոտեցում և վերասոցիալականացման գործիքակազմ**
Դպրոցի, ուսումնական հաստատության դերը անչափահասների հանցավոր կամ շեղվող վարքագծի ձևավորման գործում:

2. Անչափահասի միջին դպրոցից ավագ դպրոց անցնելիս նոր միջավայրում հայտնվելու, ինքնահաստատման փորձերի ընթացքում շեղվող վարքագծի դրսևորումների աճի պատճառները և դրա նվազեցման խնդիրները:

3. «Ուսուցիչ և աշակերտ» հարաբերությունները և դրա դերը անչափահասի շեղվող վարքագծի դրսևորման կամ կանխարգելման հարցում:

4. Ուսուցչի անտարբերությունը, խտրական մոտեցումը, մասնագիտական ցածր պատրաստվածությունը, հոգեբանական գիտելիքների բացակայությունը, ագրեսիայի դրսևորման դեպքերը որպես անչափահասի արժեքային համակարգի և վարքագծի դրսևորման բացասական ազդեցություն:

5. Դասերից անհարգելի բացակայությունը որպես անչափահասների շեղվող վարքագծի վրա ազդող գործոն:

1. **Թեմա 7. Դատավարական երաշխիքներ և պաշտպանական մեխանիզմներ**
Ընկերական միջավայրը որպես անչափահասների շեղվող վարքագծի վրա ազդող գործոն:

2. Անչափահասի ազատ ժամանակի աննպատակ անցկացնումն ու ինքնահոսի թողնելը որպես շեղվող վարքագծի դրսևորման գործոն:

3. Անչափահասի միջավայրում հանցավոր անձի առկայությունը որպես անչափահասի շեղվող վարքագծի դրսևորման առավել բարձր հավանականության գործոն:

4. Տարիքի աճին զուգընթաց ի հեճուկս ընտանիքի ազդեցության, հասակակիցների միջավայրի ազդեցության աճը և նրա ազդեցությունը անչափահասի շեղվող կամ հանցավոր վարքագծի վրա:

5. Անչափահասների հանցագործությունների ընդհանուր զանգվածում աղջիկների մասնաբաժինը և դրանց պատճառները:

1. Թեմա 8. Անչափահասների արդարադատության կազմակերպման մոդելներ

- Անչափահասների գործերով «վերականգնողական արդարադատություն»-ը:
2. Պատժից դեպի վերադաստիարակում՝ շրջանցելով դատական ընթացակարգերն ու քրեական պատիժը՝ որպես անչափահասների արդարադատության հիմնարար սկզբունք:
3. Հաշտարարությունը որպես վեճի լուծման կարևոր գործոն և նրա ամրագրումը ազգային օրենսդրություններում: Հաշտարարությունը որպես մարդասիրության և արդարադատության սկզբունքի դրսևորում՝ պետությունների կողմից իրականացվող իրավական բարեփոխումների արդյունք:
4. Արարքի խոստովանանքն ու արարքի բացասական հետևանքների վերացումը որպես հանցագործության հետևանքով խախտված արդարադատության վերականգնում:
5. Աղքատության հաղթահարումը, գործազրկության կրճատումը, անչափահասների շրջանում իրավական գիտելիքների տարածման խթանումը, իրավապահ մարմինների և դատարանի հեղինակության բարձրացումը, նրանց նկատմամբ վստահության աճը, դպրոցների, կրթական ուսումնական հաստատությունների աշխատանքների արդյունավետության բարձրացումը, կրթական, տեղեկատվական ծրագրերի իրականացումը, թափանցիկությունը ու հաշվետվողականությունը, ընտանիքի դերի բարձրացումը, ծնողական ձևական հսկողության վերացումը, ծնողի կողմից երեխայի առօրեայի, նախասիրությունների մասին հստակ տեղեկացվածությունը, երեխայի դաստիարակության գործառույթը պատշաճ ձևով կատարելը, հանցավորության քողարկվածության նվազեցումը, իրավապահ և այլ պատկան մարմինների կողմից անչափահասների հանցավորությունը դետերմինացնող այլ գործոնների բացասական ազդեցությունը վերացնելուն ուղղված կանխարգելիչ գործառույթների իրականացումը որպես անչափահասների դեվիանտ վարքագծի և հանցավորության կանխարգելման պայման:

Գրականություն

1. Ազատությունից զրկելու հետ չկապված միջոցների վերաբերյալ ՄԱԿ-ի նվազագույն ստանդարտ կանոններ (Տոկիոյի կանոններ), 14.12.1990

2. Ազատությունից զրկված անչափահասների պաշտպանության վերաբերյալ ՄԱԿ-ի կանոններ (Հավանայի կանոններ), 14.12.1990

3. Աղքատության պատկերը Հայաստանում 2008-2015թթ.,
http://www.armstat.am/file/article/poverty_2016a_2.pdf

4. Անչափահաս իրավախախտների վերականգնողական կենտրոնները պետական աջակցության կարիք ունեն, 12.03.2014, <http://www.mediacenter.am/hy/1394628805>:
7. Արման Մհերի Խաչատրյանի վերաբերյալ ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 2006 թվականի հոկտեմբերի 24-ի ՎԲ-223/06 որոշում
8. Շահեն Նշանի Հախվերդյանի գործով Վճռաբեկ դատարանի 2012 թվականի մարտի 30- ի թիվ ԱՎԴ/0014/01/11 որոշում
9. Երեխայի իրավունքների մասին կոնվենցիա, 20.11.1989
10. Հայաստանի հանրապետությունում երեխայի իրավունքների պաշտպանության 2017- 2021 թվականների ռազմավարական ծրագիր, Հավելված N 1, ՀՀ կառավարության 2017 թ.հուլիսի 13-ի նիստի N 30 արձանագրային որոշման
11. Նալչաջյան Ա.Ա. Հոգեբանության հիմունքներ, Երևան 1997
12. Գաբուզյան Ա., Առաքելյան Ս., Ղուկասյան Ա., Մարգարյան Ա. և ուրիշներ, Անչափահասների հանցավորության դեմ պայքարի հիմնախնդիրները ՀՀ-ում Երևան, 2010
13. Антонян Ю.М. Личность несовершеннолетнего преступника. Вестник Всероссийского института повышения квалификации сотрудников Министерства внутренних дел Российской Федерации. 2013. № 2 (26)
14. Голубев Ю.В. Девиантное поведение как социальная проблема. образование и саморазвитие 2013, N2 (36)
15. Демидова-Петрова Е. В. Специфика преступности несовершеннолетних как одного из видов преступности в Российской Федерации. Ученые записки Казанского юридического института МВД России. 2017. Т. 2. № 1 (3)
16. Игнатенко В. И. Групповая преступность несовершеннолетних как объект криминологического исследования//Юрист Юга России и Закавказья. 2016, № 2 (14)
17. Казакова Д. В. Несовершеннолетние преступницы, лишённые свободы, и предупреждение их преступного поведения: Диссертация на соискание ученой степени кандидат юридических наук. М., 2008
18. Корнакова С.В., Корягина С.А. Современные тенденции насильственных преступлений, совершаемых несовершеннолетними. Всероссийский криминологический журнал. 2016. Т.
19. Самиулина Я.В. Семейное неблагополучие как причина преступности несовершеннолетних//Юридический аналитический журнал. 2005. № 4.
20. Симонян Т. Молодежная женская преступность в РА. «Բանբեր Երևանի համալսարանի», «Իրավագիտություն», 142.3, 2014
21. Шаталов Е.А., Малаева Л.О. Преступность среди несовершеннолетних: влияние семьи. Вопросы современной юриспруденции. 2015. № 45-46

22. Соколова В.В. Влияние семейного воспитания на формирование девиантного поведения детей. Вестник Челябинского государственного университета. Образование и здравоохранение. 2015. № 1 (3).
23. Галимова А.А. Влияние сети интернет и иных средств массовой информации на преступность несовершеннолетних. В сборнике: Современность в творчестве талантливой молодежи Сборник 241 материалов научно-практической конференции молодых ученых. Редакционная коллегия: Капустюк П.А., Рогова Е.В., Таюрская Т.А., Шаевич А.В., Грозин С.Ю., Загорьян С.Г., Загайнов В.В., Ломухина А.В..
24. олошин И.А., Сударикова Т.Е. Влияние СМИ на формирование криминогенных установок у несовершеннолетних в возрасте от 14 до 18 лет. Ученые записки Крымского федерального университета имени В.И. Вернадского. Юридические науки. 2016. Т. 2. № 4
25. Жигинас Н.В., Зверева Н.А., Гребенникова Е.В. Девиантное поведение подростков как искажение нравственного воспитания. Вестник Томского государственного педагогического университета. 2014. № 1 (142)
26. Аствацатуров С. Безработные: проблемы и решения.// Меняющееся общество. Ереван, 2001, N1-2
27. Габузян А.А. Проблемы преступности в Республике Армения в переходный период. Ереван, 2007
28. Мифтахов А.М. Возраст с которог наступает уголовная ответственность по уголовному кодексу Российской Федерации //Юридическая мысль//, 2016, N 6 121-123